

PAUza

Akademicka

Rok X

Tygodnik Polskiej Akademii Umiejętności
pauza.krakow.pl

Nr 394 Kraków, 21 września 2017
pau.krakow.pl

Autorytety

Janusz Tazbir (5 VIII 1927–3 V 2016)

TOMASZ SZAROTA

Każde z kolejnych pokoleń określonej grupy zawodowej posiada w swym gronie tych, których darzy szczególnym szacunkiem, a zarazem zaufaniem. Właśnie im przysługuje miano autorytetu danego środowiska, a tym samym spełniają oni dlań rolę „przywódców opinii”. Takim autorytetem – w każdym razie dla nas, historyków warszawskich – przez kilkadziesiąt lat był, bez wątpienia, Janusz Tazbir, znakomity badacz dziejów ojczyźnych, świetny popularyzator historii. Jego poprzednikami byli tacy uczeni, jak Tadeusz Manteuffel, Stanisław Herbst, Stefan Kieniewicz, Witold Kula, czy promotor jego doktoratu – Władysław Tomkiewicz. Z kolei Janusz Tazbir należał do pokolenia uczniów owych wcześniejszych autorytetów, by wymienić Henryka Samsonowicza, Bronisława Geremka, Jerzego Jedlickiego, Karola Modzelewskiego.

Koleżdy Janusza Tazbira z wielkim uznaniem obserwowali jego błyskotliwą karierę naukową: doktorat uzyskany w wieku lat 27, profesurę otrzymaną w 39. roku życia, członkostwo PAN, gdy miał lat 56. Oczywiście przy zdobywaniu najpierw szacunku, a potem wręcz podziwu środowiska najistotniejszy był, szybko narastający, jego imponujący dorobek naukowy i publicystyczny. W wydany w 2007 roku informatorze *Kto jest kim w Polsce* podano, że jest on autorem przeszło 900 artykułów, studiów i rozpraw naukowych oraz 36 książek. Dziś spuścizna Janusza Tazbira zapewne znacznie już przekroczyła tysiąc publikacji. Jego książki były tłumaczone na języki obce: angielski, niemiecki, francuski, czeski.

Pisarstwo tego wybitnego uczonego zawsze cechowało wyśmienite opanowanie warsztatu naukowego, olbrzymia erudycja, a na dodatek piękna polszczyzna. Choć Janusz Tazbir specjalizował się w historii Polski wieków XVI–XVII, to wielokrotnie wypowiadał się na temat późniejszych epok. Świetnie orientował się w historii powszechnej, pasjonowała go historia najnowsza. Był, jak sądzę, najlepszym wśród historyków znawcą literatury ojczyźnej – także tej „drugorzędnej”. Dziełem, jakie chyba najczęściej kojarzy się z jego nazwiskiem, jest wydana

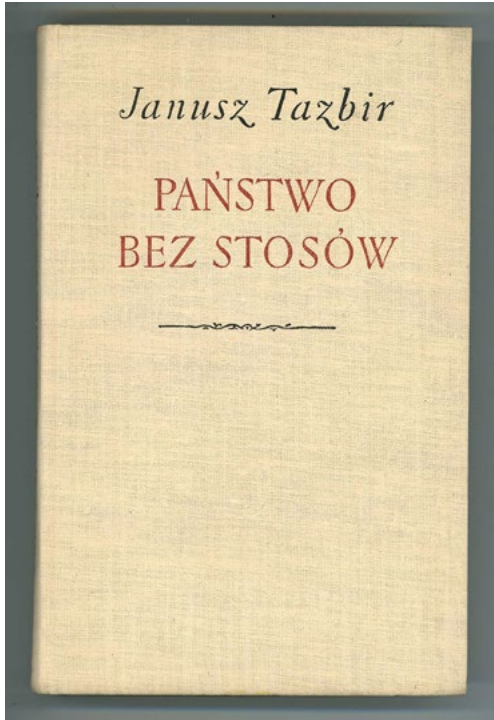

Fot. Andrzej Kobos

Janusz Tazbir

w 1967 roku książka *Państwo bez stosów. Szkice z dziejów tolerancji w Polsce w XVI i XVII w.*¹ Należy ją jednak zestawiać z innymi pracami Janusza Tazbira, choćby dotyczącymi dziejów reformacji i kontrreformacji, polskich ►

- arian, czy Kościoła katolickiego w naszym kraju. Jawi nam się wówczas historyk ogromnie rzetelny, dostrzegający zarówno jakże piękne karty narodowych dziejów, ale także mający odwagę przypominać i „czarne”, a niekiedy nawet haniebne karty. Bodajże książką Janusza Tazbira, jaka dotarła do masowego odbiorcy, były wydane w 1992 roku i potem jeszcze trzykrotnie wznawiane *Protokoły mędrców Syjonu. Autentyk czy falsyfikat?*²

Nawet olbrzymi i niekwestionowany dorobek naukowy nie wystarcza, by jakiś uczony mógł się cieszyć autorytetem w swoim środowisku. Koniecznym uzupełnieniem jest tu dokonywana przez nie ocena charakteru i postawy danego człowieka. Otóż Janusz Tazbir nigdy nie należał do żadnej partii politycznej i chyba tylko najbliżsi wiedzieli, na kogo głosował w wyborach. Był zwolennikiem tolerancji, przeciwstawiał się wszelkim przejawom ksenofobii. O tym, jak liczone się z jego zdaniem, świadczą zapisy do „Solidarności” w Instytucie Historii PAN jesienią 1980 roku: dopiero gdy On zgłosił swój akces, podpisy złożyli niemal wszyscy zatrudnieni.

O posiadanym przez Janusza Tazbira autorytecie, najpierw w kręgu historyków warszawskich, potem w ogólnopolskim środowisku historyków, a następnie w polskiej humanistyce, i wreszcie w nauce polskiej, świadczą pełnione przez niego stanowiska i powierzone mu funkcje. Tak więc w latach 1983–1990 był dyrektorem Instytutu Historii PAN (pracował w nim od założenia w 1953 roku), w latach 1999–2003 piastował godność wiceprezesa Polskiej Akademii Nauk, zaś w latach 1997–2003 stał na czele Centralnej Komisji do spraw Tytułu i Stopni Naukowych. Przez wiele lat, aż do śmierci, był przewodniczącym Rady Naukowej Polskiego Słownika Biograficznego. Od 1995 roku do śmierci należał do jury przyznającego corocznie prestiżową Nagrodę Klio najlepszym książkom historycznym. Był członkiem Polskiej Akademii Umiejętności i członkiem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, a także Stowarzyszenia Pisarzy Polskich. Od 1965 roku – przez 35 lat – był redaktorem czasopisma „Odrodzenie i Reformacja w Polsce”. W 1988 roku otrzymał przyznaną w Stanach Zjednoczonych Nagrodę Fundacji Alfreda Jurzykowskiego. Postanowieniem z 12 stycznia 1999 roku otrzymał Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski, a rok później tytuł doktora honoris causa Rosyjskiej Akademii Nauk oraz Uniwersytetu Opolskiego, zaś w 2008 roku Złoty Medal „Zasłużony Kulturze Gloria Artis”.

Dwukrotnie – w sześćdziesiątą i siedemdziesiątą rocznicę urodzin Janusza Tazbira – koledzy, współpracownicy i uczniowie wręczali Mu księgi jubileuszowe. Wydana w 1987 roku nosiła tytuł *Kultura polska a kultura europejska*, zaś ta z 1997 – roku *Kultura staropolska – kultura europejska*. Związany od młodości z Warszawą utrzymywał Profesor związki uczuciowe z rodzinnym Podlasiem; przez lata przewodniczył w Łomży kapitule przyznającej Nagrodę im. Zygmunta Glogera. Także przez lata był konsultantem dla kierującego Wydawnictwem „Iskry” Wiesława Uchańskiego.

Inicjatywę Polskiej Akademii Umiejętności przypomina w „PAUzie Akademickiej” sylwetek wybitnych rodaków, uczonych cieszących się w swym środowisku autorytetem, uważam za ogromnie cenną i szczególnie na czasie. Na czasie dlatego, że mamy dziś do czynienia z sytuacją powolnego wymierania, a niekiedy celowego niszczenia dawnych autorytetów, przy coraz boleśniejszym braku ich następców. Społeczeństwo pozbawione autorytetów nie może egzystować.

TOMASZ SZAROTA

¹ W rozmowie ze mną, przeprowadzonej 12 marca 2007 r., Profesor Tazbir za najważniejszą swoją książkę uznał *Państwo bez stosów* (PIW, Warszawa 1967). Por.: Janusz Tazbir i Andrzej M. Kobos, *Zawsze interesował mnie człowiek w sytuacji zagrożenia* [w]: „Po drogach uczonych”, t. 2, Polska Akademia Umiejętności, Kraków 2007, s. 365–387. (AMK).

² Janusz Tazbir, *Protokoły Mędrców Syjonu. Autentyk czy falsyfikat*, Iskry, Warszawa 2003.

* * *